VEDHA
Page No. :
Date : / /

प्रकरण - ८ : वचनविचार

वचन म्हणजे काय ?

नामाच्या ठिकाणी संख्या सुचवण्याचा जो एक धर्म आहे त्याला वचन असे म्हणतात.

वचनाचे दोन प्रकार

- एकवचन
- अनेकवचन

१). एकवचन :-

नामाच्या रुपावरून एकाच वस्तूचा बोध होत असल्यास त्याला एकवचन म्हणतात.
उदा., आंबा, माणूस, कोंबडा, रस्ता.

२). अनेकवचन :-

नामाच्या रुपावरून अनेक वस्तूंचा बोध होत असल्यास त्याला अनेकवचन असे म्हणतात.
उदा., आंबे, माणसे, कोंबडे, रस्ते.

★ वचनभेदामुळे नामाच्या रुपात होणारा फरक :- (१२)

अ). पुल्लिंगी नामाची अनेकवचने :- (2)

१). 'आ' चे ए :-

आकारान्त पुल्लिंगी नामाचे अनेकवचन एकारान्त होते.

अनेकवचन		एकवचन
कुत्रे	→	कुत्रा
घोडे	→	घोडा
मुलगे	→	मुलगा
आंबे	→	आंबा
भांडगे	→	भांडगा
फळे	→	फळा

ससे → ससा
पुस्तके → पुस्तक

2). 'आ' शिवाय सारखे :-
आकारान्ताशिवाय इतर पुल्लिंगी नामांची रूपे दोन्ही वचनात सारखीच असतात.

एकवचन		अनेकवचन
देव	→	देव
शत्रू	→	शत्रू
लाडू	→	लाडू
तेली	→	तेली
कवी	→	कवी
पक्षी	→	पक्षी
फोटो	→	फोटो
राक्षस	→	राक्षस
बैल	→	बैल
उंदीर	→	उंदीर

ब). स्त्रीलिंगी नामांची अनेकवचनी :-

1). 'अ' चे 'आ' किंवा 'ई' :-
आकारान्त स्त्रीलिंगी नामांचे अनेकवचन केव्हा आकारान्त होते तर केव्हा इकारान्त होते.

एकवचन		अनेकवचन
वीट	→	वीटा
विहिर	→	विहिरी
वेळ	→	वेळा
केळ	→	केळी
म्हैस	→	म्हशी
सून	→	सूना

पाल → पाली
भिंत → भिंती

2). 'आ' चे आ (काही बदल नाही)
आकारान्त | तत्सम नामांचे अनेकवचन एकवचनासारखेच राहते. स्त्रीलिंगी.

एकवचन		अनेकवचन
भाषा	→	भाषा
विद्या	→	विद्या
पुजा	→	पुजा
सभा	→	सभा
दिशा	→	दिशा
आज्ञा	→	आज्ञा

3). ईकारान्त स्त्रीलिंगी नामांचे अनेकवचन याकारान्त होते.

एकवचन		अनेकवचन
नदी	→	नद्या
बाई	→	बाया
चांदणी	→	चांदण्या
पणती	→	पणत्या
भाकरी	→	भाकऱ्या
लेखणी	→	लेखण्या
काठी	→	काठ्या
बी	→	बिया
स्त्री	→	स्त्रिया

अपवाद :- भेणी, दासी, दृष्टी, लाली, युवती, तरुणी.

४). 'ऊ' चे 'वा' :-

उकारान्त स्त्रीलिंगी नामांचे अनेकवचन वाकारान्त होते.

एकवचन		अनेकवचन
सासू	→	सासवा
ऊ	→	उवा
जाऊ	→	जावा
पिसू	→	पिसवा
जळू	→	जळवा

अपवाद:- वाळू, वळू, वसू, बाजू

५). ए-ऐ चे आ किंवा या :-
ए-ऐ अकारान्त स्त्रीलिंगी शब्दांची रूपे अनुक्रमे आ-याकारान्त होते.

एकवचन		अनेकवचन
आते	→	आता
पै	→	पया

६). ओकारान्त स्त्रीलिंगी शब्द प्रचारात असलेल्या बायको असून त्यांचे अनेकवचन बायका असे होते.

उदा.,

एकवचन		अनेकवचन
बायको	→	बायका

३). नपुंसकलिंगी नामांचे अनेकवचन :- (४)

१). 'अ' चे 'ए' :-
अकारान्त नपुंसकलिंगी नामांचे एकारान्त अनेकवचन होते

एकवचन		अनेकवचन
घर	→	घरे
पुस्तक	→	पुस्तके

Page No. :
Date : / /

घड्याळ → घड्याळे
शेत → शेते
माणूस → माणसे
फुल → फुले

२). 'ई' चे 'ए' :-
ईकारान्त नपुंसकलिंगी नामांचे अनेकवचन एकारान्त होते.

एकवचन — अनेकवचन
१). मोती - मोते /मोत्ये
२). मिरी - मीरे

अपवाद :- पाणी, लोणी, दही, आरशी.

३). 'ऊ' चे 'ए' / वे :-
ऊकारान्त नपुंसकलिंगी नामान्चे अनेकवचन एकारान्त होते. क्वचित प्रसंगी ते वेकारान्त होते.

एकवचन	अनेकवचन
पाखरू	पाखरे
लेकरू	लेकरे
लिंबू	लिंबे
वासरू	~~आसवे~~ वासरे
पिल्लू	पिल्ले
आसू	आसवे
गळू	गळवे

४). 'ए' चे 'ई' :-
एकारान्त नपुंसकलिंगी नामान्चे अनेकवचन ईकारान्त होते.

एकवचन	अनेकवचन
खेडे	खेडी

Page No. :
Date : / /

तळे → तळी
मडके → मडकी
रताळे → रताळे
केळे → केळी
कुत्रे → कुत्री
सोने → सोन (अपवाद)

अपवाद :- सोने, रुपे, तांबे, असे इत्यादी.

✻ वचनासंबंधी विशेष माहिती :-

1). विशेषनामाचे अनेकवचन केल्यास ते सामान्यनाम होते.
उदा., 1). आमच्या वर्गात 4 पाटील आहेत.

2). एखादी वस्तू खूप मोठ्या प्रमाणात हे सांगण्यासाठी नामांचे एकवचन करतात.
उदा., 1). शेटजीजवळ खूप पैसा आहे.

3). एखादी व्यक्ती येत असूनही ती महत्वाची असल्यास तिचे अनेकवचन करतात यालाच आदरार्थी बहुवचन वापरतात.
उदा., 1). गुरुजी आताच वर्गात आले.